

Az Új Pedagógiai Szemle korábban is foglalkozott a jelenismereti tárgyak oktatásának egyik alapvető módszerével, a történetekre épülő esettanulmányokkal. Több alkalommal is megjelentek a lapunkban társadalmi jelenségek komplex feldolgozását bemutató esettanulmányok (case study).¹ Szintén a történeteket használják a társadalmi jelenségek, viszonyok tudatosítására, a kreatív történetmesélésre (storytelling) épülő pedagógiai módszerek, amelyek a diákok által hagyományos módon létrehozott történetekkel, újabb formájukban pedig nagyjából már audiovizuális produktumokkal dolgoznak.² Jelen írás ezekhez az előzményekhez kapcsolódva kínál értelmezési keretet a történetmesélés módszerének megértéséhez, felvillantva a történetek, esettanulmányok különféle típusait.

PEDAGÓGIAI JELENETEK

JAKAB GYÖRGY

Történetmesélés etika- és társadalomismeret-órákon

A mesék, tantörténetek, példabeszédek, esettanulmányok újabb dicsérete

BEVEZETÉS³

„Az ifjú Sándor leigázta Indiát. Ő maga tette?

Cézár győzött a gallokon, nem volt-e legalább szakács vele?

[...] Laponként egy-egy győzelem. Ki főzte a győzelmi lakomát?

Tízévenként egy-egy nagy ember.

Ki állta a költségeket?

Ahány adat, annyi kérdés.”

(Bertolt Brecht: Egy olvasó munkás kérdései)⁴

Szerencsére a fiatalabb korosztályok (óvodások, alsó tagozatosok) és pedagógusaik számára még természetes a mesékre, történetekre épülő induktív pedagógiai módszerek alkalmazása. Az idősebbek (felső tagozatosok, középiskolások) közvetlen szocializációs tananyagában azonban többnyire még mindig az „átplántáló”, deduktív módszerek az uralkodók. A túlsúlyolt tananyag miatt nincs elég idő arra, hogy a mindenkori társadalmi, és a tőlük elválaszthatatlan erkölcsi viszonyokat

¹ Jakab György (1998): A társadalomismeret és a médiaismeret integrációja. *Új Pedagógiai Szemle*, **38**. 6. sz.; Jakab György (2002): Az esettanulmányok dicsérete. *Új Pedagógiai Szemle*, **42**. 8–9. sz.

² Lanszki Anita (2016): Digitális történetmesélés és tanulói tartalom(re)konstrukció. *Új Pedagógiai Szemle*, **56**. 3–4. sz.

³ Köszönettel tartozom Kollár Ágnes és Dobszay Ambrus szíves és értékes segítségéért, amellyel hozzájárultak az írás megszületéséhez.

⁴ Az idézetet Dárdai Ágnes használta *A történelmi tanulás sajátosságai* című előadásában. Letöltés: <http://digitalia.lib.pte.hu/books/f-dardai-agnes-tortenelmi-megismeres-tortenelmi-gondolkodas-1-2-pecs-2006/htm/dardai01.htm> (2017. 04. 05.)

a maguk komplexitásában, élményszerűen mutassuk be. Életszerű helyzetek helyett az iskolában többnyire leegyszerűsített fogalmi sémákat, „zanzákat”, „végeredményeket” tanítunk (és kérdezzük vissza), ami szinte lehetetlenné teszi az érzelmi azonosulást. Ezek a tananyagok a valószínű társadalmi praxist többnyire csak illusztrációként hozzák be az iskolába, így azonban a diákok nem tudnak mit kezdeni az úgynevezett „kettős kötéssel” (double-bind), vagyis azzal, hogy a társadalom működéséről és erkölcsi viszonyairól alkotott képzeletünk és elveink sok esetben éles ellentétben állnak a tényleges társadalmi tapasztalattal. Ráadásul ezeket a fogalmi sémákat is egymással alig érintkező tantárgyakra „daraboljuk”. Holott jól tudjuk, hogy a múlt eseményei nem önmagukban, öncélúan érdekesek, hanem csak mint a jelenkor társadalmi (és emberi) viszonyainak előzményei; sőt, azt is jól tudjuk, hogy nincsenek önmagukban társadalmi problémák erkölcsi, etikai dilemmák nélkül, és nincsenek feldolgozandó etikai kérdések tényleges társadalmi háttér nélkül.

nincsenek önmagukban társadalmi problémák erkölcsi, etikai dilemmák nélkül

Pedig a széles körben elfogadott kognitív pedagógiai irányzatok,⁵ a „többszörös intelligencia” elméletéből⁶ is következő differenciálási igény,⁷ a fiatalok erkölcsi szocializációjának értelmező leírása⁸ mind-mind azt sugallná, hogy a diákok hétköznapi életével közvetlenebbül összekapcsolódó, érettségüknek, gondolkodásmódjuknak jobban megfelelő induktív módszereket alkalmazzunk az iskolákban.⁹ Ráadásul

Robert Fisher műveiben¹⁰ megtalálhatjuk a történetekkel való tanítás ősi módszerének roppant korszerű, részletes és hatékony leírását is, amelyet a szerző a közvetlen iskolai gyakorlat számára dolgo-

zott ki.

Úgy gondoljuk,¹¹ a diákok sikeres szocializációjához elengedhetetlenül szükséges, hogy az iskolában a társadalomról ne csak elvont fogalmakat és sémákat tanuljanak. Úgy gondoljuk, hogy a bonyolult társadalmi döntéshelyzetek, összetett emberi karakterek bemutatása és értelmezése, illetve a közös problémamegoldás révén lehet igazán élményszerűvé és személyessé tenni a tananyagot; ahogy

⁵ Nahalka István: A konstruktivista pedagógiai elmélet. In: Falus Iván (2002, szerk.): *Didaktika*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

⁶ Howard Gardner elméletéről bővebben Kristen Nicholson-Nelson (2007): *A többszörös intelligencia*. Scholastic Inc. – Szabad Iskolákért Alapítvány, Budapest.

⁷ Gyarmathy Éva (1998): Tehetség és a tanulási zavarokkal küzdő kiemelkedő képességű gyerekek. *Magyar Pedagógia*, **98**, 2. sz.

⁸ Szekszárdi Júlia (2000): Piaget és Kohlberg nyomában I. rész. *Új Pedagógiai Szemle*, **40**, 4. sz.

⁹ Knausz Imre (2003): A mélység elvű tanításról. *Új Pedagógiai Szemle*, **43**, 4. sz.; Fenyődi Andrea: Módszertani ajánlás. Letöltés: <http://www.erkolcstantanitok.hu/2013/09/18/modszertani-ajanlas/> (2017. 04. 05.)

¹⁰ Robert Fisher (1998): *Hogyan tanítsuk gyermekeinket gondolkodni?* Műszaki Könyvkiadó, Budapest.

Robert Fisher (1999): *Hogyan tanítsuk gyermekeinket tanulni?* Műszaki Könyvkiadó, Budapest.

Robert Fisher (2001): *Tanítsuk gyermekeinket gondolkodni történetekkel*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.

Robert Fisher (2002): *Tanítsuk gyermekeinket gondolkodni erkölcsről és erényről*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.

¹¹ Az elmúlt évtizedekben sokan dolgoztunk olyan társadalomismereti és etikai tananyagok fejlesztési programjaiban, amelyek történetekre, esettanulmányokra és kreatív történetmesélésre épültek. Részese lehettem Arató László *Probléma-centrikus társadalomismeret* programjának; a Kamarás István és munkatársai által kidolgozott *Embertan* projektnek; az Alternatív Közgazdasági Gimnázium számára kidolgozott *Együttélés* tantárgy fejlesztő csapatának, amelyben Falus Katalin, Földes Petra, Sallai Éva, Stefány Judit, Szekszárdi Júlia és Vajnai Viktória vettek részt; a Lányi András által készített *Erkölcsei esettanulmányok* (Etika 11.); valamint az *Etika 5–8*. című tankönyvek létrehozásában, amelyben Alexandrov Andrea, Fenyődi Andrea, Dobszay Ambrus és Szecsődy Tamás voltak a társaim.

matematikából sem csak a feladatok vég-eredményeit magoltatják be a diákokkal, az izgalmas kihívás a konkrét példák megértésén és a problémák megoldásán keresztül történő tanulás. Úgy gondoljuk, hogy a társadalomtudományi oktatásban erősíteni kellene a hétköznapi élethelyzetekből kiinduló, azokat általánosító induktív pedagógiai módszereket: ilyen a történetek, döntéshelyzetek bemutatása és közös értelmezése, önálló szövegek, audiovizuális produktumok egyéni és csoportos létrehozása, a kutatások, projekt munkák. Úgy gondoljuk, hogy az előre megformált vagy a diákok által létrehozott történetek lehetővé teszik, hogy töredékes információk helyett tényleges társadalmi viszonyokat, komplex életszerű szituációkat dolgozzunk fel, amelyek valóságos társadalmi mintázatot mutatnak a diákoknak.

A most következő írásban a társadalomismeret és etika tantárgyak oktatásában használható hosszabb és rövidebb történetek alkalmazását szeretnénk bemutatni. Maguk a történetek roppant sokfélék. Megformáltságuktól (részletgazdagságuktól) és didaktikai szándékuktól függően különbözőek lehetnek, ami a csoportosításukhoz használt elnevezésekben is tükröződik: mesék, parabolák, tanmesék, történetek, tantörténetek, példák, példabeszédek, pedagógiai esettanulmányok. Az írás első részében a tanító célzatú történetmesélés néhány tanulságos előzmé-

nyéről lesz szó, a második részben pedig a társadalomismeret- és etikaoktatásban megjelenő történetek főbb típusait mutatjuk be konkrét példák segítségével.

A TÖRTÉNETEK SZEREPE – A MÍTOSZOKTÓL A MÉDIÁIG

Köztudott, hogy az archaikus kultúrák embereit generációkon át öröklődő közérthető történetek – mítoszok, mesék, dramatikus szertartások, rítusok – vették körül.¹² Ezek a történetek egyfelől világmagyarázatokat meséltek el, viselkedési normákat és mintákat közvetítettek és nem utolsósorban identitást biztosítottak az adott közösségekben élő emberek számára. A mitikus történetek megismerése – a napi létfenntartás praktikus ismeretein túl – a legfontosabb tudás volt, hiszen ezek adták a metafizikai és fizikai „otthonosságot” és biztonságot: transzcendens világmagyarázatot, válaszokat az élet és a halál kérdéseire, gondolkodási és cselekvési mintákat, szerepeket a hétköznapi életben. A továbbhagyományozott mitikus történetek nyilvánvalóan azért maradtak időtállóak – a sokféle hétköznapi történetből kiemelkedve –, mert az emberi élet alapkérdéseit, alapvető társadalmi mintázatait, visszatérő konfliktusait, hatékony magatartásmintáit hordozták a közösség szá-

történetek, döntéshelyzetek bemutatása és közös értelmezése

transzcendens világmagyarázatot, válaszokat az élet és a halál kérdéseire

¹² Dumézil, G. (1986): *Mítosz és eposz*. Gondolat, Budapest. Társadalomtudományi könyvtár; Frazer, J. G. (1995): *Az aranyág*. Osiris–Századvég, Budapest; Eliade, M. (2009): *A szent és a profán – A vallási lényegről*. Európa, Budapest. Mérleg sorozat; Roheim Géza (1984): *Primitív kultúrák pszichoanalitikus vizsgálata*. Gondolat, Budapest. Társadalomtudományi könyvtár.

mára.¹³ A mitikus történetek évszázados továbbélését azonban nemcsak az biztosította, hogy „örök emberi léthelyzetekről” szóltak, hanem az is, hogy nem voltak pontosan rögzítve. Mivel szájhagyomány útján vagy dramatikus szertartások, rítusok nyomán hagyományozódtak, lehetőség volt a mindenkori alaptörténetet az aktuális viszonyoknak és szükségleteknek megfelelően alakítani. Ez biztosította a mitikus világrend erkölcsi rendszerének állandóságát és egyben változékonyságát, rugalmasságát.

A szájhagyomány útján öröklődő mítoszok helyét – bár azok szerepe nem tűnt el teljesen – az írásbeliség elterjedésével lényegében átvették a vallási, tudományos, művészeti és oktatási szövegek és szertartások. A történetmesélés társadalmi kommunikációban betöltött szerepe és funkciója azonban nem igazán változott. A vallásos iratokban, tudományos munkákban, művészeti alkotásokban, illetve a tankönyvekben tételesen is leírt tudáselemek ugyanúgy egységes világgépet, társadalmi normákat, gondolkodási és viselkedési mintákat igyekeznek megfogalmazni, mint az előzőek. A rögzített (leírt) formák ellenére a történetekben megfogalmazódó tudáselemek nem statikusak, bizonyos intervallumon belül rugalmasan változnak az idők folyamán. Dinamikájukat két dolog biztosítja. Az egyik az, hogy a társadalmi kommunikációban egyszerre sokféle, sokszor egymásnak ellentmondó általános érvényű történet – világmagyarázat, norma és magatartásminta – van jelen, amelyek fo-

lyamatos diskurzusban, „harcban” állnak a figyelemért, a társadalmi érvényesülésért. A zárt ideológiai rendszerek – ahogy ezt Klaniczay Gábor a középkori kereszténység példáján kimutatta¹⁴ – hosszú távú fennmaradásuk érdekében igyekeznek minden lehetséges nézetet befogadni, képviselni, hogy ezek nyilvános ütköztetése az adott ideológiai rendszeren belül történjen. Közkeletű megfogalmazás szerint: a Bibliából minden és mindennek az ellenkezője is „kiolvasható” – a legradikálisabb forradalmi nézetektől a mindenkori hatalom elfogadásáig – az aktuális társadalmi-politikai szükségleteknek megfelelően. A rugalmasság másik forrása a leírt szövegek aktuális értelmezésének szabadsága, amely szorosan kapcsolódik a nem egyformán ismétlődő vallásos és profán szertartásokhoz, rítusokhoz: templomi prédikáció, ünnepi beszéd, tanári magyarázat.

Napjainkban a bennünket körülvevő történetek nagyobb részét – miközben természetesen a korábbi intézmények sem tűntek el teljesen – már a média szállítja. Császi Lajos írja:

Társadalmi szerepét tekintve ugyanis a populáris média nem egyszerűen történetek, legendák, mesék, példabeszédek kifogyhatatlan tárháza, hanem rítus, más szóval alapfunkciókra leegyszerűsített dráma, cselekvés, nem mesélés, hanem kommunikáció, nem elbeszélés, hanem morális dráma, nem az események utólagos elmondása, hanem azok aktív rekonstrukciója. ...az emberek nem egyszerűen a média meséit hallgatják, hanem ezen keresztül aktívan részt vesznek annak a

¹³ A leggyakrabban ismételt mitikus történeteket, szerepeket és szituációkat nevezi Carl Gustav Jung „archetipikus” történeteknek, szerepeknek és szituációknak, amelyek az adott közösség emlékezetében, „kollektív tudattalanjában” öröklődtek tovább. Carl Gustav Jung (2011): *Az archetipusok és a kollektív tudattalan*. Scolar, Budapest.

¹⁴ Klaniczay Gábor (1990): *Kereszténység és ideológia a középkorban. Mozgáslehetőségek egy zárt ideológiai rendszerben*. In: *A civilizáció peremén*. Magvető, Budapest.

*világnak a szimbolikus újratereztetésében és morális megítélésében, amelyben élnek.*¹⁵

A bibliai történetek és példabeszédek¹⁶

A tanító jellegű történetmesélés klasszikus példája a bibliai történet, illetve példabeszéd, amely mindig nagyon konkrét eseményt, látszólag „hétköznapi sztorit” mesél el. A képszerűen megírt történetekben mind a szituáció, mind a benne lévő emberek roppant valóságosak, elképzelhetőek, közérthetőek. Fennmaradásuk titka abban van, hogy nemcsak önmagukban, önmagukért fogalmazódtak meg – akár egy feledhető folyosói pletyka –, hanem hordozóivá váltak egy általánosabb, sokak számára fontos gondolkodásmódnak és viselkedési sémának, miután – akár rejtett üzenetként – a közösség számára meghatározó társadalmi norma vagy erkölcsi szabály olvasható ki belőlük.

A bibliai történet és példabeszéd tehát induktív módon tanít. Hétköznapi nyelven fogalmaz meg cselekvéseket és eseményeket, amelyek társadalmi mintaként segítenek eligazodni a világban. Az ószövetségi mitikus történetek a mai ember számára meglehetősen zártak, viszonylag kis értelmezési sávot, lehetőséget kínálnak. Eredeti funkciójuk szerint a zsidó nép történelmi tudatát alapozták meg, valamint a korabeli „túlélési szabályokat” írták le: „mit kell tenni”, illetve „mit nem szabad tenni” a közösség fennmaradása érdekében. Az idők folyamán azonban ezeknek a társadalmi szabályoknak a nagy része egyetemessé

vált, az azokat illusztráló történetek (Ábrahám, Izsák, Jákob, József, Mózes, Dávid, Salamon történetei) pedig kultúránk archetipikus alap-narratívái lettek, amelyeket a későbbi értelmezések és művészi feldolgozások bontottak és bontanak ki folyamatosan. Az újszövetségi történetek jóval nyitottabbak és személyesebbek, ami elsősorban annak köszönhető, hogy Jézus személye köré épülnek és többféle, *jól meghatározható nézőpontból íródtak*. Ezen túlmenően azonban a nyitottság, az értelmezés szabadsága abból is adódik, hogy az Evangéliumok jelentősen kitérítik kultúránk erkölcsi dimenzióit, gondolkodási és

viselkedési normáit. Jézus erkölcsi tanítása nem abban az értelemben új és forradalmi, hogy a régi (ószövetségi) törvények ellen fellázad, és helyükbe új (egészen más) törvényeket állít. Ő az ószövetségi törvényeket továbbra is érvényesnek tartja, de a döntések felelősségét már az egyénekre, az emberek lelkiismeretére bízta. Jól mutatja mindezt a házasságtörő asszony közismert története:

Jézus pedig kiment az Olajfák hegyére. De korán reggel ismét megjelent a templomban, és az egész nép hozzáereglett; ő pedig leült, és tanította őket. Ekkor odavezettek az írástudók és a farizeusok egy asszonyt, akit házasságtörésen értek, középre állították, és így szóltak Jézushoz: „Mester, ezt az asszonyt házasságtörés közben tetten érték. Mózes azt parancsolta nekünk a törvényben, hogy kövessük meg az ilyeneket. Hát te mit mondasz?” Ezt azért mondták, hogy próbára

¹⁵ Császi Lajos (2002): A média rítusai. Osiris–MTA-ELTE Kommunikációelméleti kutatócsoport, Budapest.

¹⁶ Ilyen jellegű tanító célzatú történetek természetesen más vallásokban is megtalálhatóak, de a mi kultúránkban mindez jellemzően a Bibliához kapcsolható.

tegyék, és legyen mivel vádolniuk őt. Jézus pedig lehajolt, és ujjjával írt a földre. Amikor továbbra is faggatták, felegyenesedett, és ezt mondta nekik: „*Aki büntelen közületek, az vessen rá először követ.*” És lehajolva tovább írt a földre. Azok pedig ezt hallva, egymás után kimentek, kezdve a véneken, és egyedül ő meg az asszony maradt ott a középben. Mikor pedig Jézus felegyenesedett, és senkit sem látott az asszonyon kívül, így szólt hozzá: „*Hol vannak a vádlóid? Senki sem ítélte el téged?*” Ő így felelt: „*Senki, Uram.*” Jézus pedig ezt mondta neki: „*Én sem ítéllek el téged, menj el, és mostantól fogva többé ne vétekezz!*” (Jn 8:1-11)

Akik Jézus elé vezették a házasságtörő asszonyt, jól ismerték a törvényt, amely a nő házasságtörését halállal büntette. Amikor megkérdezték Jézustól, hogy az asszonyt megkövezzék-e bűnéért vagy pedig elengedjék, arra voltak kíváncsiak, hogy Jézus elfogadja-e a törvényt vagy pedig lázadó, aki az Írás parancsolatával szembehelyezi a saját tanítását, amely a felebaráti szeretet nevében irgalmat és megbocsátást hirdet. Jézus nem tagadta meg a tanítását, de a törvény érvényességét se vonta kétségbe. Ezzel zavarba ejtette azokat, akik őt akarták próbára tenni. Jézus tanítása – „*Aki büntelen közületek, az vessen rá először követ.*” – ráébresztette őket arra, hogy nem elég a törvény elvont igazságát képviselni, a saját lelkiismeretünkkel is szembe kell nézni, amikor másokról ítéelkezünk.

Ugyanúgy tekintünk a mások javára, mint a magunkéra. Ne tegyünk velük olyasmit, amit magunknak nem kívánánk. Jézus példája – a keresztény erkölcsi felfogás – szerint tehát a helyes cselekedet mértéke az erkölcsi törvény és a felebaráti szeretet összekapcsolása. Ezzel a társadalom erkölcsi rendszere jelentős mértékben kibővül, dinamizálódik. Az érvényes erkölcsi törvények előírásai és az egyéni lelkiismeret közötti feszültség – összhang vagy inkongruencia – minden későbbi erkölcsi tanítás kiindulópontja lett. Jézus szavaival: „*Én sem ítéllek el téged, menj el, és mostantól fogva többé ne vétekezz!*”

Ez a történet azonban még egy nagyon fontos erkölcsi vonatkozást hordoz, amely már átvezet bennünket egy újabb történetmesélési formához: a történeten belül megjelenő újabb történethez, amely didaktikus módon igyekszik értelmezni, más megvilágításba helyezni a szituációt, és

ezzel újabb dimenziót nyit meg az erkölcsi gondolkodás számára. Ezt a formát nevezhetjük hagyományos módon bibliai példabeszédnek,¹⁷ amely sok esetben a Jézus magatartásával illusztrált, sokszor azon túlmutató, közvetlen (direkt) tanítást hordozza. Szemléletesen mutatja mindezt a *Jézus lábának megkenése* című történet.

Egy farizeus meghívta, hogy egyék nála. Betért hát a farizeus házába, és asztalhoz telepedett. Élt a városban egy bűnös nő. Amikor megtudta, hogy a farizeus házában van vendégségben, alabástrom

¹⁷ A *Magyar katolikus lexikon* a következőképpen írja le a példabeszéd fogalmát: „A példabeszéd (parabola) kibontott hasonlat, ezért egyes szavai a mindennapos használat értelmével bírnak, a példázat egésze azonban szimbolikus értelmű. Ha az egyes szavaknak és kifejezéseknek is szimbolikus jelentése van, akkor a példabeszéd v. példázat allegória. Mivel azonban az allegóriában a jelképes értelem nem távolodhat el nagyon a valóságtól, az allegória és a parabola közti határok elmosódnak.” Letöltés: <http://lexikon.katolikus.hu/S/Szent%C3%ADr%C3%A1s%20%C3%A9rtelme.html> (2017. 04. 07.)

edényben illatos olajat hozott. Megállt hátul a lábánál, és sírva fakadt. Könnyeit Jézus lábára hullatta, majd hajával megtörölte, elárasztotta csókjaival, és megkenté illatos olajjal. Mikor ezt a farizeus házigazda látta, így szólt magában: *„Ha próféta volna, tudná, hogy ki és miféle az, aki érinti: hogy bűnös nő.”* Jézus akkor hozzá fordult: *„Simon, mondanék neked valamit.”* Az kérte: *„Mester! Hát mondd el!”* *„Egy hitelezőnek két adósa volt. Az egyik ötszáz dénárral tartozott neki, a másik ötvennel. Nem volt miből fizetniük, hát elengedte mind a kettőnek. Melyikük szereti most jobban?”* *„Úgy gondolom, az, akinek többet elengedett”* – felelte Simon. *„Helyesen feleltél”* – mondta neki. Majd az asszony felé fordulva így szólt Simonhoz: *„Látod ezt az asszonyt? Betértem házádba, s nem adtál vizet a lábamra. Ez a könnyeivel áztatta lábamat, és a hajával törölte meg. Csókot sem adtál nekem, ez meg egyfolytában csókolgatja a lábam, amióta csak bejött. Aztán a fejemet sem kent meg olajjal. Ez meg a lábamat kené illatos olajjával. Azt mondom hát neked, sok bűne bocsánatot nyer, mert nagyon szeretett. Akinek kevés bűnét bocsátják meg, az csak kevésé szeret.”* Aztán így szólt az asszonyhoz: *„Bűneid bocsánatot nyernek.”* A vendégek összesúgtak: *„Ki ez, hogy még a bűnöket is megbocsátja?”* De ő ismét az asszonyhoz fordult: *„A hited megmentett. Menj békével!”* (Lk 7, 36-50)

A történetben és a benne szerepeltetett értelmző parabolában már nemcsak az irgalom és a törvény feszül egymásnak, hanem az ember és a cselekedet (bűnös vagy erényes tett) elkülönítése, differenciálása is megtörténik. Jézus nem a személyt,

mindig a cselekedetet ítéli meg. Ezzel utat nyit a megbocsátás és a szabad akarat felé. Egyszerre elfogadja az embert, miközben megítéli a cselekedeteket. Ugyanakkor felszólít, „meghív” arra is, hogy tartsuk be az alapvető erkölcsi törvényeket.

Az antik történetek és pedagógiai esettanulmányok

A történetmesélés természetesen az ókori görög és római kultúrának is szerves részé volt. A mitológiai történetek írók és filozófusok közreműködésével¹⁸ zárt mítoszrendszerre álltak össze, és lényegében az antik embereszmény napjainkban is érvényes értékrendjének hordozóivá váltak. Az antik történetek között találunk olyat is, amely egyértelmű mintakövetésre buzdít, de olyat is, amelyik erkölcsi dilemmákat hordoz. Nézzünk meg erre két példát, Midász király és Gügész gyűrűjének történetét:

Midász a rózsák honának volt a királya, és egyszer szívességet tett Dionüszosz istennek. Az isten azt mondta Midásznak, hogy kívánjon tőle, amit akar. Az meg anélkül, hogy belegondolt volna az elkerülhetetlen következményekbe, azt kívánta, hogy váljon minden arannyá, amihez csak hozzáér. Dionüszosz persze teljesítette a kérést, bár azonnal látta a kívánság örültségét. Midász azonban nem sejtett semmit egészen addig, amíg a szájához nem emelte az első fémmé vált falatot. Rémülten, éhesen és szomjasan visszarahant az istenhez, és megkérte rá, hogy tegye meg nem történtté a dolgot. Dionüszosz az tanácsolta, mosakodjék meg a Paktolosz-

¹⁸ A legismertebb gyűjtemény Publius Ovidius Naso: *Átváltozások* (Metamorphoses) című munkája (Európa, Budapest, 1982).

folyó forrásánál, az lemossa róla végzetes képességét. Így is tett, s mint mondják, ez az oka annak, hogy a folyó homokjában aranyat lehet találni.

Élt egyszer, réges-régen egy Gügész nevű juhász, aki Lüdia királyának udvarában dolgozott. Egyszer talált egy gyűrűt, amelyet azonnal felhúzott a kezére. Amikor unalmában véletlenül megforgatta a gyűrűbe foglalt követ, láthatatlanná vált. A többiek úgy viselkedtek, mintha Gügész nem lenne köztük. Később újra megpróbálta, és ugyanaz történt. Valahányszor befelé fordította a követ, láthatatlanná vált, s mikor kifelé fordította, újra megjelent. Gügész alig hitt a szerencséjének. Láthatatlanná válva meglehetné mindazokat a dolgokat, amelyekre titokban vágyott, de nem merte megtenni, mert félt, hogy kitudódik. Ezután Gügész alaposan kihasználta a gyűrű-ada hatalmát. Megtett mindent, amire mindig is vágyott. Elcsábította a királynőt. Megölte a királyt és ő maga lett az új király. Ezt mondogatta magának: *„Ha senki sem tudja, hogy én tettem, akkor senki sem mondhat semmit. Ha senki sem mondhat semmit, akkor nekem abból nem lesz bajom. Ki cselekedett volna másként?”*

A mitikus történetek mellett mind az ókori görög, mind pedig a római kultúrában fontosak voltak az erényes társadalmi mintákat megjelenítő tantörténetek, „hőstörténetek”,¹⁹ amelyek később kifejezetten pedagógiai célokat szolgáló tanmesékké formálódtak az antik iskolákban. A korabeli erkölcsi, retorikai és jogi vizsgák

témája például rendszerint – valamilyen kigondolt – peres ügryhöz vagy egy mondai személy döntéshelyzetéhez kapcsolódott. Általában egy-egy tanuló vitázott egymással: egyiknek a védő, másoknak a vádló szerepét kellett vállalnia. Ilyenkor igyekeztek a retorika minél teljesebb kelléktárát felvonultatni, és hangszínükkel, szóhasználatukkal, néha a szokottnál erősebb érzelmi színezettel is minél jobban hatni a hallgatóságra, főleg a versenybírákra. Ízelítőül álljon itt két vizsgatéma Iuvenalis szatírája²⁰ nyomán:

A tárgyalási alap egy görög törvény, amely kézlemenszéssel bünteti a szentségtörést. A tantörténet a következő: egy Élisz nevű város kikéri Athéntól Pheidiász szobrászt, mert gyönyörű szobrot akarnak emelni az Olümposzi Zeusznak. Athén enged a kérésnek, de természetesen kiköti: a munka végzetével a szobrász visszatér a városba, különben Élisz száz talentumot fizet. De lám, a munka végeztével megvádolják Pheidiaszt, hogy eltulajdonította a szoborkészítéshez gondjaira bízott arany egy részét, ami szentségtörés, tehát lemetszik a két kezét, majd így csonkán küldik vissza hazájába. Athén azonban szobrászt adott kölcsön, olyan ember viszont, akinek nincs keze, nem tekinthető szobrásznak, ezért a város követeli a száz talentumot; Élisz pedig nem akar fizetni, mondván: a szerződés a szobrász Pheidiászról szól ugyan, de Pheidiász elsősorban és mindenekelőtt ember, az embert pedig viszsza küldték.

¹⁹ Titus Livius történelemkönyve – A római nép története a város alapításától (Európa Könyvkiadó, Budapest, 1982.) – például számos női és férfi hős (Lucretia, Mucius Scaevola, Corolanus, Anna Perenna) történetét beszéli el kifejezetten erkölcsi példaadás céljából.

²⁰ Idézi: Borzsák István (1996. szerk.): *Ókortörténeti Chrestomathia*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 316. o.

Két fűtestvér megharagszik egymásra. Az egyik gyermektelen, a másíknak egy fia van. A nagybácsi elveszíti mindenét, a fiú – apja tilalma ellenére – támogatja őt. Ezért apja kitagadja. A nagybácsi viszont fiává fogadja, s ezután váratlanul nagy vagyont örököl. Az édesapa közben tönkremegy. Most a fiú a nagybácsi, gyámaja engedélye nélkül apját segíti. Ezért ekkor a nagybácsi tagadja ki. A fiú mindkét esetben emberséges voltáról tett bizonyosságot, római felfogás szerint mégsem járt el jogszerűen: ugyanis megsértette a rendkívüli tiszteletnek örvendő „atyai hatalmat” (*patria potestast*). Ennek szellemében az apától (gyámjától) mint a családi vagyon egyedüli birtokosától kellett volna kérnie a tilalom feloldását.

Az antik iskolarendszer tantörténeteinek legfőbb pedagógiai sajátossága, hogy minden fölvetődő erkölcsi és jogi problémának csupán egy – a Törvény által előírt vagy a társadalmi normának megfelelő – megoldása lehetett. Ebből következően a tanítás célja nem az volt, hogy a diákokat önálló gondolkodásra és cselekvésre nevelje, hanem az, hogy a diákok ezen a módon tanulják meg (reprodukálják) az együttélési szabályokat. Egy statikus, nem igazán változó világban, ahol az iskola alapvető feladata a fennálló társadalmi viszonyok lényegében változatlan újratermelése, mindez teljes mértékben ért-

hető és elfogadható. Nem véletlen, hogy ez a pedagógiai forma nemcsak a középkorban²¹ maradt érvényben, hanem az újkori iskoladrámákban is felbukkant. Ugyanakkor számunkra, a mai állandóan változó világban már inkább Iuvenalis kritikája a mérvadó: „csak úgy ontják az érveket, a tanítótól tanult elmés finomságokkal igyekeznek megnyerni egy olyan pert, amelyben nincs realitás, semmi pozitívumot és hasznot nem hoz az embernek, legfeljebb nyelvgimnasztika, és csak arra jó, hogy ábrándokba ringassa a hiú gyermekeket és feszülten figyelő szüleit.”²²

TÖRTÉNETMESÉLÉS ÉS ESET-TANULMÁNYOK A TÁRSADALOM-ISMERET- ÉS ETIKAÓRÁKON

Az általunk képviselt²³ tananyag legfőbb módszertani sajátossága az induktív megközelítés, ami a személyességet, illetékességet és főleg a motivációt hivatott erősíteni: konkrét esetekből (mesék, a médiából hozott vagy megélt szituációk, filmrészletek) indul ki, s ezekből von le általánosabb következtetéseket, törvényszerűségeket. Mindezt olyan módszernek tekintjük, amellyel egyrészt össze lehet kapcsolni a személyes élményeket és az elvont fogalmi ismereteket, másrészt egyszerűen lehet megvalósítani

össze lehet kapcsolni a személyes élményeket és az elvont fogalmi ismereteket

²¹ Az antik pedagógiai történetmesélés középkori továbbélésének jó példáját adja a *Gesta Romanorum, A rómaiak viselt dolgai* címmel megjelent középkori novellagyűjtemény, amely tanító célzatú történeteket emelt ki az antik történetekből a keresztény ifjúság számára. Ezek például érvelő fogalmazások kiindulópontjaként szolgáltak a középkori diákok számára.

²² U.o.

²³ Sokat tanultunk az úgynevezett *Gyermekfilozófia* programját kidolgozó Matthew Lipmantól (Lipman, M. [1980]): *Philosophy in the classroom*. Temple University Press, Philadelphia.); Ted Hudlestontól és Don Rowetól (Hudleston, T. és Row, D.: Állampolgárságra és demokráciára nevelés az angol iskolákban. Ajánlások egy új tárgy bevezetéséhez. In: Falus Katalin, Jakab György, Vajnai Viktória (2005., szerk.): *Hogyan neveljünk demokráciára?* Országos Közoktatási Intézet, Budapest; és a már említett Robert Fishertől.

az ismeretátadást és a készségfejlesztést. A napi tanítási gyakorlatban azonban nem könnyű megtalálni a két elem egyensúlyát. Az egyik lehetséges veszély az, ha a konkrét eseteket csupán ürügyül – mézesmadzagként – használjuk fel az órán, illetve ha életidegen szituációkat kreálunk egy-egy fogalom, illetve viszonyrendszer minél pontosabb illusztrálása érdekében. A módszer másik veszélye, hogy a konkrét eset megbeszélése öncélúvá, parttalanná válhat. Az még a kisebbik probléma, ha a feldolgozás megmarad a konkrétumok szintjén, hiszen az ilyen jellegű beszélgetésekből is sokat lehet tanulni. Ebből a szempontból a komolyabb baj akkor következik be, ha az eset feldolgozása túlságosan személyessé válik – lelkizés vagy egyfajta pszichológizálás kerekedik belőle.

Mivel nemcsak ismereteket szeretnénk átadni a tanulóknak, hanem viselkedési

mintákat, szemléletet is, ezért az órákon folyó problémamegoldó munkát egyfajta „társadalmi gyakorlótérnek”, szimulációs helyzetnek tekintjük, ahol a diákok védett közegben megismerkedhetnek a társadalmi viszonyok valóságos működésével, erősíthetik döntési és problémamegoldó készségeiket, empátiájukat és toleranciájukat. Ebben az értelemben tehát a tananyag lényege nyilvánvalóan nem az, hogy egy-két konkrét esetet földolgozzanak a diákok, sokkal inkább az, hogy részben a tanártól, részben egymástól megtanulják, hogy a hasonló helyzetekben – melyekkel életük további részében találkozhatnak majd – hogyan viselkedjenek. Sarkított formában mindezt úgy is meg lehetne fogalmazni, hogy nemcsak arra vagyunk kíváncsiak, hogy a diákok mit tudnak, hanem arra is, hogy ha majd ismeretlen helyzetbe kerülnek, hogyan fognak cselekedni.

„VELED IS MEGTÖRTÉNHEK” – PEDAGÓGIAI ESETTANULMÁNYOK²⁴

Pedagógiai esettanulmányoknak neveztük el azokat a viszonylag hosszabb, többszereplős történeteket, amelyek csak több lépcsőben dolgozhatóak föl, és alkalmasak a kooperatív csoportmunkára, a dramatikus feldolgozásra. Ezek a szituációk módot adhatnak egy-egy komplexebb társadalmi jelenség sokoldalú bemutatására és sokirányú etikai vonatkozásaik megjelenítésére.

NYERTÜNK A LOTTÓN!

Értesítés

Értesítjük, hogy nyereményét, 678.480.000 forintot a mai naptól kezdve, 30 napon belül veheti át a Központi Bankban. Nyereményét felveheti készpénzben, valamint átutalhatjuk az Ön által megjelölt bankszámlára. Cégünk biztosítja személyiségi jogainak védelmét, kérésére teljes titoktartást nyújtunk.

²⁴ Az esettanulmányok, tanmesék, tantörténetek pedagógiai feldolgozásáról Robert Fisher ír már említett műveiben bőséges pedagógiai útmutatót, ezért itt most módszertani ajánlások nélkül, csak a feldolgozandó esetek leírását közöljük.

Kérdések, feladatok

1. Kinek szólnál arról, hogy telitalálatod volt a lottón?
2. Mire költenéd a nyereményedet? Írj listát azokról a dolgokról, amelyeket a nyeremény segítségével megvásárolnál!
3. Kiknek adnál a nyereményből?
4. Mit gondolsz, mennyiben változna meg az életed a nyeremény hatására a mostani viszonyaidhoz képest
 - 1 hónap múlva,
 - 1 év múlva,
 - 10 év múlva?

LEVELEK***Kedves Asszonyom és Uram!***

Bocsássanak meg, hogy ismeretlenül zavarom Önöket, de már csak Önök segíthetnek rajtam. A férjem tavaly halt meg hosszú szenvedés után, egyedül maradtam három kis-korú gyermekemmel. A fizetésem nagyon kevés, ezért takarítást, gyermekfelügyeletet vállaltok esténként, de még így sem tudunk megélni. Mivel hónapok óta nem tudjuk kifizetni a számlákat és az OTP-tartozást, ezért 916 ezer forint hátralékunk keletkezett. A díjbeszedő vállalat már elrendelte a villany és a gáz kikapcsolását, és kilakoltatással is fenyegetőznek. Többször voltam az Önkormányzatban, ahol kaptunk ugyan kisebb segélyeket, de ott is csak azt mondták, hogy ha továbbra sem fizetünk, akkor elvehetik a lakást is, sőt, még a gyermekeimet is intézetbe küldhetik. Könyörgök, segítsenek rajtam és a gyermekeimen. Nem akarom elveszíteni őket. Ha segítenének kifizetni a tartozásomat, életem végéig nagyon hálás lennék Önöknek. Takarítok, kertet ápolok, bármit megcsinállok, hogy megháláljam a segítségüket. Elküldöm a felszólításokat és a fizetési papíromat is, hogy lássák, nem hazudok. Könyörgöm, higgyenek nekem és segítsenek...

Bonczó Józsefné, egy végsőkig
kétségbeesett anya

Kérdések, feladatok

1. Alkossatok csoportokat és beszéljétek meg először csoportokban, majd közösen, hogyan reagálnátok erre a levélre!
2. Milyen szempontokat igyekeznének feltárni, hogy dönteni tudjatok?
3. Mi a különbség a fenti levél és az utcai kérés között?
4. Mit gondoltok, kinek a felelőssége a kölcsönök visszafizetésével küszködő emberek segítése?

Hát idefigyeljenek!

Gondolhatnának már a szegényebbekre is. Tudjuk, mekkora mázlijuk volt, tudjuk, hogy nagyon sok dohányt nyertek. Ha kedves maguknak egyetlen unokájuk, Misu élete, és azt akarják, hogy épen és egészségesen nőjön fel, akkor sürgősen fizessenek tíz milliós-kát. Hamarosan jelentkeznünk, hogy hová vigyék a pénzt. Ha nem fizetnek, nagyon megbánják. Figyeljük magukat, ha a rendőrséghez fordulnak, senkinek nem kegyelmeznünk. Nem riadunk vissza semmitől!!!!

Kérdések, feladatok

1. Mit tennétek, ha ilyen fenyegető levelet kapnátok? Gyűjtsétek össze csoportokban a lehetséges lépések előnyeit és hátrányait, majd pedig közösen beszéljétek meg a teendőket.
2. Hogyan védenétek meg magatokat, illetve a hozzátartozóitokat? Mit tennétek, hogy ne kelljen félnetek?

Drága rokonaim!

A híradóból értesültem a szerencsétekről. Gratulálok! Ilyenkor úgy melegszik az ember szíve, hogy néha jó helyre is megy az a fránya pénz. De ugye nem fogtok hátat fordítani a családnak meg a régi jó barátoknak? Ugye ti nem fogtok más emberek lenni, attól, hogy gazdagok lettetek? Ne hagyjátok, hogy a pénz megváltoztasson benneteket! Hiszen tudjátok, a régi jó barátok, meg a család, az az igazi, abban nem csalódhattok. Itt mindig a régi szeretetet találjátok. Ha emlékeztek még rá, már évek óta tervezzük, hogy ezt a kis házat felújítanánk, hogy megfelelően tudjunk vendégül látni, ha erre jártok. Nem tudnátok pár milliócskát kölcsönözni abból a sok pénzből, persze csak kölcsönről van szó, hogy mi is megvalósíthassuk szerény terveinket?

Szeretettel csókol és mindig vár: Bélus

Kérdések, feladatok

1. Hogyan reagálnátok egy ehhez hasonló levélre?
2. Összegeztétek mindazokat a gondolatokat, amik a lottónyeremény felhasználása kapcsán felszínre kerültek!

TANMESÉK

A tanmesék a hagyományos népmesei történetek modernizált változatai. Az általunk felhasznált tanmesék sokban rokoníthatóak a modern meseirodalom népszerű alkotóinak – Lázár Ervin, Janikovszky Éva, Gianni Rodari – világával.

*Hádé újabb története*²⁵

A félnapos áramszünet szinte teljesen megbénította Hádét. Idegesen járkált össze-vissza a lakásban. Végül rászánta magát, hogy lemenjen az utcára, de igazából nem volt kedve semmihez, csak bolyongott a városban. Alig várta már, hogy hazamehessen imádott Ernyőjéhez. Kettesével szedte a lépcsőt, hogy egyetlen pillanatot se mulasszon.

– Végre-valahára itthon. Kedves kis otthonom. Ez a közlekedés, ez a zűrzavar! Először le a nyakkendővel, másodszor a papucsom, harmadszor a fotel, kisszék a láb alá... egy cigaretta, és végre bekapcsolhatom Ernyőkét.

Ekkor fény gyúlt a szobában, és Ernyőke valóban megelevenedett.

– Hát maga meg kicsoda és honnan jött? – kérdezte riadtan Hádé egy váratlanul felbukkanó szépséges hölgytől.

²⁵ A történetet tömörítettük. A tanmese eredeti szövege Hádé első történetével együtt megjelent a Sulinet digitális tudásbázisában <http://hirmagazin.sulinet.hu/hu/pedagogia/mesek-a-mediáról>.

- Nem ismer meg, kedves Hádé? A tévébemondónó vagyok. Bekapcsolta az Ernyőjét, és most, íme, itt vagyok.
- Már megbocsásson, de Önnek az Ernyőben lenne a helye, s nem itt a lakásomban.
- Elnézést, de mi a különbség? Akkor is, amikor az Ernyőben vagyok, az Ön lakásában vagyok, és Önnel beszélek. Óhajtja a híradó jelentéseit? – A szépséges bemondónó meg sem várta Hádé válaszát, megköszönte a torkát és elkezdte:
- AZ ORSZÁG EGÉSZ TERÜLETÉN KÖRÖZIK A FÉLELMETES SOROZATGYILKOST, AKI MEGSZÖKÖTT A BÖRTÖNBŐL. A RENDŐRSÉG VÉLEMÉNYE SZERINT A BANDITA AZ ERDŐBEN BUJKÁL.**
- Mesebeszéd! – szólalt meg egy érdes hang Hádé háta mögött.
- Ki az? – ugrott fel ijedtében Hádé. – Ki szolt?
- A bandita az, ugye? – kérdezte a bemondónó különösebb meglepetés nélkül. Hádé megfordult, majd kiabálni kezdett félelmében:
- Mit képzelsz maga?! Egy bandita a lakásomban! Örület!
- Nem maga hívott talán? – érdeklődött a bandita, és előjött rejték helyéről.
- Én? Én aztán nem! Kijelentem, hogy akaratom ellenére tartózkodik itt. Hölgyem, Ön a tanú.
- Nem tehetek semmit Önért, Hádé úr! – mondta a bemondónó. – Ön kapcsolta be az Ernyőt.
- Rendben, rendben! – ült vissza foteljébe Hádé. – Megértettem, hogy én itt nem számítok.
- Akkor folytatom a híreket – mondta a szépséges bemondónó személytelen hangon: **A BLATVIAI CSAPATOK FŐPARANCSNOKA KIJELENTETTE, HOGY FOLYTATJÁK AZ OFFENZÍVÁT A BLITVÁN KIRÁLYSÁG ELLEN, HOGY MÉG KARÁCSONY ELŐTT BEFEJEZŐDJÖN A HÁBORÚ.**
- Ez így pontatlan – üvöltötte egy újabb hang és kitárult a szekrény ajtaja. Hádé ismét felugrott.
- Micsoda?! Hát ez nagyszerű! Mit keres a szekrényemben, tábornok úr?
- (...)
- (...) ahogy a bemondónó haladt a felolvasásban, a lakás megtelt mindenféle emberekkel: éhezők tömegeivel, menetelő hadseregekkel, rossz időben elakadt autósokkal, vitatkozó politikusokkal, vágató vadlovakkal... kiáltások keveredtek a legkülönbözőbb nyelvű káromkodásokkal és robbanásokkal.
- Elég! – kiáltotta Hádé. – Árulás! Magánlaksértés! Elég!

TANTÖRTÉNETEK

Ebbe a kategóriába a viszonylag rövidebb gondolkodtató történetek tartoznak, amelyeknek az esetek többségében valóságos alapjuk van: megélt tapasztalatokból vagy a médiából vett példákban táplálkoznak. Ugyanakkor sajátos narratív struktúrát képviselnek. Fő pedagógiai funkciójuk bizonyos magatartásformák, gondolkodási és cselekvési minták közvetítése.

A helyreállító igazságszolgáltatás²⁶

Az itt bemutatott eset a saját kultúránkétól gyökeresen eltérő igazságszolgáltatási szemléletet tükröz:

Nézzünk egy egyszerű példát: X csirkét lop Y-tól. Erre Y bíróság elé viszi őt, és X azonnal elismeri, hogy valóban ellopta a csirkét. Úgy látszik, ezzel vége az ügynek, de korántsem! A bíró most megkérdezi X-et, miért lopta el a csirkét. Itt találunk az afrikai törzsi jog titkára, itt derül ki, miért olyan sikeres és igazságos. Feltételezi, hogy normális viszonyok között az embereknek családtagok módjára kell viselkedniük egymással. Ha másként járnak el, annak van valami oka. Bármilyen legyen ez az ok, meg kell találni és megszüntetni, a helyes baráti, családi kapcsolatot helyre kell állítani. Büntetésre itt ritkán kerül sor.

A „tolvajt” tehát megkérdezik, miért lopta el a csirkét. Lehet, hogy nagyon becsületesen válaszol: azt mondja, szántszándékkal lopta el, hogy rákényszerítse Y-t, állítsa őt a bíróság elé. Ez még különösebbnek látszik, így újra megkérdezik, miért tette. X azt mondja, hogy a lelki nyugalma megzavarodott, mert úgy hiszi, hogy Y rosszakat mond róla a háta mögött. A bíró ekkor Y-hoz fordul, és megkérdezi, valóban rosszakat mondott-e X-ről; az pedig, ha gyors felfogású, nyugodtan igent mond, és megvárja, hogy szokás szerint megkérdezzék az okát. Ekkor valami régi sérelmet hoz fel, melyet talán nem is X, hanem valamelyik családtagja okozott, és ezzel indokolja meg, hogy a lelki nyugalma megbomlott. Lassanként egyre több ember keveredik bele az ügybe, mely néhány napig is elhúzódhat. Mind ugyanazt a játékot játsszák, egyik sérelmet a másik után hozzák fel. Amint azonban ezek napvilágra kerülnek, már el is vesztik az élüket, hiszen a nyilvánossággal a bűnösöket hatékonyan a közvélemény felügyelete alá helyezték, és elrettentették a hasonló magatartástól a jövőben. Ha ugyanis valakit másodszor vádolnak ugyanazzal, a bíróság már egészen másként bánik vele.

Még valamit kell tenni: helyre kell állítani azt a pozitív jó érzést, melynek a családtagok között uralkodnia kell. Nem elég csak a rossz érzést kiküszöbölni. Így a bíró, mérlegelvé a sérelmek súlyát, esetleg annak az embernek a javára hozza meg az ítéletét, aki az első csirkelopást követte el! De ez nem egyszerű ítélet, meg sem említi a lopást. Valószínűbb, hogy a tolvaj lelki nyugalmanak felborulására hivatkozik. Ezért a bíró határozata szerint Y köteles egy kecskét adni X-nek (aki ellopta az ő csirkéjét!). Y borús arccal fogadja az ítéletet, de a bíró folytatja: nem jó az embernek egyedül kecskehúst enni, tehát X köteles megosztani a kecskét Y-nal, de a közös vacsorához X-nek kell sört főznie.

Kérdések, feladatok

1. Meséljétek el a saját szavaitokkal a történet minden egyes szakaszát!
2. Gyűjtsetek minél több kérdést a történettel kapcsolatban!
3. Fogalmazzatok meg, hogy miben különbözik az európai gondolkodásmódtól ez a joggyakorlat?
4. Idézzetek fel és játsszatok is el egy, az osztályban történt konfliktust és annak az afrikai joggyakorlat alapján történő megoldását!

²⁶ M. Turnbull (1968): *Afrikai törzsek*. Gondolat, Budapest, 112–113. o. nyomán

A lepusztult lakótelep

1980-ban költözött be az első lakó a Tarnamenti lakótelepre, amely sokáig a város büszkesége volt. A néhány négyszintes háztömbből álló lakótelep a beköltöző családok számára nagyon barátságos és élhető helynek tűnt. Örültek tiszta és világos otthonaiknak, a házak közötti nagy térnek, a lakótelep mellett kezdődő erdős ligetnek, folyópartnak. Bár sok helyről költöztek ide az emberek, viszonylag hamar megbarátkoztak a környezettel és egymással. Parkosítási akciókat kezdeményeztek, közösen építették a játszótereket és a pihenőhelyeket, nagy autóparkolót alakítottak ki a lakótelep szélén, vigyáztak a rendre és tisztaságra. Ezek az akciók összehozták az embereket: a kismamák gyermekfelügyeletet, továbbképzéseket szerveztek, hétvégeken mindig pattogott a labda a foci- és kosárpályákon, a presszó és a cukrászda mindig tele volt emberekkel.

Mindez az elmúlt években fokozatosan megváltozott. A lakók egy része kicserélődött: sokan kertvárosba költöztek, s a helyükbe új családok érkeztek. Az itt élők egyre kevésbé ismerik egymást, és egyre kevésbé törődnek a környezetükkel, a szomszédaikkal. Mindenki bezárkózik a lakásába és hagyják „lepusztulni” a lépcsőházakat, parkokat és játszótereket. Évek óta senkit sem lehet rávenni egy hétvégi, önkéntes munkában történő tereprendezésre, egy közös lépcsőházfestésre vagy lomtalanításra. Mindenki éli a maga életét és nem törődik másokkal. Ráadásul az itt élő emberek egyre inkább rettegnek a telepen bandákba verődve randalírozó fiataloktól. A mind gyakoribb rablások miatt a lakók vastag rácsokkal veszik körül magukat, az emberek szorongva hagyják el az otthonukat, ha elmennek vásárolni. A szülők nem szívesen engedik ki a gyermekeiket játszani – a szabadtéri játékok zömét amúgy is elpusztították –, mivel az utóbbi időben drogkereskedők tűntek föl a környéken. Néhány lakó és a helyi önkormányzat képviselője elhatározta, hogy összefog a rendőrséggel, hogy megpróbáljanak megoldást találni a problémákra ... de mit teygenek?

Kérdések, feladatok

1. Alkossatok csoportokat és egy független szakértői csoport nevében készítetek „javítási tervet” az ott élők számára! A csoportok feladata a következő:
 - 1. Adjatok nevet a szakértői csoportnak!
 - 2. Minden csoport dolgozzon ki egy tíz pontból álló „Javítási tervet”: *Hogyan lehet javítani a lakótelep lakóinak életminőségén?* címmel. Minden javaslatnak 12 hónapon belül megvalósíthatónak kell lennie. A csoportok indokolják meg minden egyes javaslatukat és vizsgálják meg azok előnyeit és hátrányait!
 - 3. A csoportok mutassák be javaslataikat a többieknek, akik a lakók, az önkormányzat, illetve a rendőrség nevében kérdéseket tehetnek fel a javaslatokkal kapcsolatban.
2. Vitassátok meg a lakótelep működésével kapcsolatos felelősség kérdését!
 - 1. Mit gondoltok, miért érezték jól magukat az emberek korábban a lakótelepen?
 - 2. Szerintetek ki tehet arról, hogy a lakótelep lepusztult és lakhatatlanná vált?
 - 3. Kinek a felelőssége, hogy egy ilyen lakótelep otthona legyen mindenkinek?

